

А.А.ГРАДЗЮШКА,
аспірант Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

ЮНЕСКА і сучасныя адукацыйныя тэхналогіі

Прагрэс у галіне сродкаў інфармацыі і камунікацыі, што адбываецца сёння, змяняе нашы ўяўленні аб ролі настаўніка і вучня ў працэсе адукацыі. Пры дапамозе сеткі Інтэрнет, якой карыстаецца больш за 305 млн чалавек у свеце, з'яўляюцца магчымасці для дыстанцыйнага навучання, доступу да міжнародных баз даных, павышэння агульнаадукацыйнага ўзроўню. Паскоранае развіццё сучасных тэхналогій і стварэнне так званых «інфармацыйных су-пермагістралей» непазбежна адбываюцца на эканамічнай, сацыяльнай, культурнай і асабліва адукацыйнай сферах, уздзеіваюць на творчасць, супрацоўніцтва, абмен ведамі, а таксама на паўсядзённае жыццё кожнага з нас.

Персанальныя камп'ютэры, мультымедыянае праграмае забеспячэнне на кампакт-дысках, сеткі кабельнага і спадарожнікавага тэлебачання, тэлефонныя лініі, Інтэрнет і іншыя сучасныя сродкі глабальнай інфармацыі і камунікацыі з'яўляюцца важнымі кампанентамі, на аснове якіх будуецца «інфармацыйныя магістралі». Патэнцыял новых тэхналогій, як сцвярджаюць эксперты ЮНЕСКА, асабліва вялікі ў адукацыі. Даўно вядома, што навучанне складаецца не толькі з працы ў класе і дамашніх заданняў. Перад тымі вучнямі, якія хочуць самастойна разабрацца ў якім-небудзь пытанні, паўстае праблема: дзе знайсці патрэбную інфармацыю? Доступ да Інтэрнета адкрывае ім неабмежаваныя магчымасці.

Пры выкарыстанні інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій знікае паняцце адлегласці. Для атрымання неабходнай інфармацыі з міжнародных баз даных сёння неабходна ўсяго некалькі хвілін, тады як раней яе пошук займаў шмат часу. Дыстанцыйнае навучанне таксама заваявала прызнанне ва ўсім свеце і шырока выкарыстоўваецца на розных ступенях адукацыі, уключаючы вышэйшую. Дзесяткі тысяч кніг і навуковых публікацый, размешчаных у глабальнай камп'ютэрнай сетцы, могуць быць атрыманы вучнем ці студэнтам за лічаныя секунды. Таму стварэнне сучасных «мега-універсітэтаў», віртуальных бібліятэк і электронных архіваў незваротна змяняе склад адукацыі ў індустрыяльна развітых краінах свету.

Практычна ўсе высокаразвітыя дзяржавы ў пачатку 90-х гг. пачалі распрацоўку нацыянальнай дзяржаўнай палітыкі, вынікам якой павінна стаць пабудова «інфармацыйнага грамадства». Перш за ўсё неабходна звярнуць увагу на амерыканскую канцэпцыю Нацыянальнай інфармацыйнай інфраструктуры, якую ў 1993 г. вылучылі прэзідэнт ЗША Б. Клінтан і віцэ-прэзідэнт А. Гор. У 1994 г. з'явіўся тэрмін «інфармацыйная супермагістраль», якім сёння часта называюць Інтэрнет. Для таго каб дасягнуць аўдыторыі ў 50 млн чалавек, радыё спатрэбілася 30 гадоў, тэлебачанню хапіла 13 гадоў, а Інтэрнету было дастаткова 4 гадоў.

Перспектывы адукацыі ў «інфармацыйным грамадстве» знайшлі сваё адлюстраванне на старонках кнігі Біла Гейтса «Дарога ў будучыню», якая з'явілася ў 1995 г. і была надрукавана больш чым у 20 краінах. Па меркаванню старшыні карпарацыі Microsoft, новыя камп'ютэрныя тэхналогіі здольныя значна палепшыць адукацыйны працэс у школьных класах і студэнцкіх аўдыторыях. Першачарговую ролю ў адукацыі, як сцвярджае Гейтс, хутка будуць адыгрываць мультымедыяныя кампакт-дыскі і Інтэрнет. Прыкладам можа служыць існуючая цяпер камп'ютэрная праграма Simlife, якая дазваляе мадэліраваць працэс эвалюцыі і выкарыстоўваецца ў ЗША на ўроках біялогіі. Праграма SimCity дае магчымасць пабудаваць на экране камп'ютэра віртуальны горад.

Прагрэс у галіне найноўшых тэхналогій, безумоўна, з'яўляецца магутным інструментам уздзеяння на менталітэт людзей, этнасаў, народаў, цывілізацый, матывацыю дзеянняў і паводзін. Пытанне выкарыстання інфармацыйных і камунікацыйных рэсурсаў у

адукацыі ўскладняецца вялікай розніцай у доступе да гэтых тэхналогій у розных краінах свету. Да 85 % інфармацыйных рэсурсаў сканцэнтравана ў ЗША, Японіі і краінах Заходняй Еўропы, што забяспечвае пануючае палажэнне на сучасным інфармацыйным і камунікацыйным рынку больш высокаразвітым дзяржавам. Пры гэтым, на вялікі жаль, сучасныя тэхналогіі (мульты-медыя, тэлекамунікацыйныя спадарожніка-выя сістэмы і Інтэрнет) нярэдка выкарыстоўваюцца транснацыянальнымі карпарацыямі для атрымання вялікіх прыбыткаў, прапаганды «заходняга ладу жыцця» і так званага «інфармацыйнага каланіялізму».

Для большасці краін «трэцяга свету» нават «старыя» тэхналогіі накіраваны радые, тэлебачанне і тэлефонна цяпер з'яўляюцца толькі ма-рай, а многія школы ў свеце нават да гэтага часу не электрыфікаваны. Па гэтай прычыне дзяржавы ў стадыі развіцця рызыкуюць ператварыцца ў пасіўных спажывцоў інфармацыйных тэхналогій і інфармацыйнай прадукцыі, што ў рэшце рэшт прывядзе да іх эканамічнага, палітычнага і культурнага заняпаду, а таксама інфармацыйнай і камунікацыйнай катастрофы. Па стану на пачатак 2000 г. у свеце налічвалася больш за 50 транснацыянальных карпа-рацый інфармацыі, якія кантралююць 80 % тыражу штодзённых газет, каля 90 % магутнасцей міжнароднага радыё- і тэледыяпазону, а таксама 93 % сусветных Інтэрнет-рэсурсаў, што негатыўна ўздзейнічае на інфармацыйную і камунікацыйную прастору «трэціх» краін.

Даволі часта інфармацыйныя патокі рухаюцца ў адным напрамку — ад развітых краін да дзяржаў «трэцяга свету» з недапушчальнай дыспрапорцыяй 99 % да 1 %, што прыводзіць да «інфармацыйнага каланіялізму» і пагражае інтарэсам тых краін, што знаходзяцца ў стадыі развіцця. Праблемы фарміравання «іафарма-цыйнага грамадства» сёння знаходзяцца ў цэнтры ўвагі ЮНЕСКА. Перад гэтай аўтарытэтнай міжнароднай арганізацыяй у адпаведнасці з яе Статутам стаіць задача садзейнічаць «свабоднаму распаўсюджванню ідэй вусным і выяўленчым шляхам», а таксама «збліжэнню і ўзаемнаму паразуменню народаў шляхам выкарыстання ўсіх сродкаў інфармацыі».

Пры выкарыстанні найноўшых інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій у працэсе навучання значна змяняецца роля настаўніка: ён ужо ў меншай ступені з'яўляецца распаўсюджвальнікам інфармацыі і выступае больш у якасці дарадчыка, выхавальніка, кансультанта ў пошуку інфармацыі і нават калегі вучня. Правільнае выкарыстанне сучасных інфарма-цыйных магчымасцей дапаўняе традыцыйныя педагагічныя метады і практыку, дазваляе стварыць на ўроку ці лекцыі творчую атмасферу. Дзякуючы далучэнню да «інфармацыйнай магістралі», як заўважаюць эксперты ЮНЕСКА, вучні атрымліваюць шмат новых сродкаў і крыніц, якія стымулююць іх кагнітыўную дзейнасць.

Практычна ўсе вышэйшыя навучальныя ўстановы, а таксама шматлікія школы ЗША зараз маюць у Інтэрнеце ўласныя вэб-старонкі. Прыкладам можа служыць сайт Вашынгтонскага універсітэта, на якім змяшчаюцца планы заняткаў, заданні па некаторых курсах і нават канспекты лекцый. Даволі распаўсюджана на Захадзе таксама выкарыстанне электроннай пошты. Далучэнне вучняў і студэнтаў да міжнародных баз даных у той жа час немагчыма без глыбокіх ведаў і навыкаў у галіне сучасных інфармацыйных тэхналогій, а таксама стварэння адпаведнай інфраструктуры. Па гэтай прычыне задачай першачарговай важнасці ў індустрыяльна развітых краінах з'яўляецца выкарыстанне сучасных камп'ютэраў вялікай магутнасці, а таксама падрыхтоўка і павышэнне кваліфікацыі настаўнікаў.

Пры гэтым, на жаль, нават развітыя краіны Заходняй Еўропы ў галіне інфармацыйных тэхналогій зараз адстаюць ад ЗША на 8—12 гадоў. Па распараджэнню Еўрапейскага супольніцтва ў 1994 г. быў падрыхтаваны даклад экспертнай групы пад кіраўніцтвам Марціна Бангемана «Рэкамендацыі ЕС і глабальнае інфармацыйнае грамадства», які адыграў вельмі важную ролю ў развіцці сучасных інфармацыйных і камунікацыйных сродкаў сувязі, а таксама стымуляваў іх выкарыстанне ў адукацыі. Пасля публікацыі гэтага дакумента па ўсёй Еўропе пачалася падрыхтоўка нацыянальных праграм пабудовы «інфармацыйнага грамадства», якая аб'яднала 160 праектаў у 25 еўрапейскіх гарадах.

Даклад ЮНЕСКА аб інфармацыі і камунікацыі сведчыць аб тым, што ў 1995 г. каля 22,6 % жыхароў планеты былі непісьменнымі. Пры гэтым у Афрыцы ўзровень непісьменнасці складаў 43,2 %, у краінах арабскага свету — 43,4 %, Паўднёвай Азіі — 59,2 %, дзяржавах Лацінскай Амерыкі і Карыбскага басейна — 13,4 %. Для большасці краін у

стадыі развіцця сучасныя «інфармацыйныя супермагістралі» застаюцца недасягальнай марай, бо агульны паказчык непісьменнасці ў дзяржавах «трэцяга свету» складае каля 29,6 %, тады як у інду-стрыяльна развітых краінах непісьменным застаецца толькі 1,3 % насельніцтва. Даволі цікавымі ўяўляюцца таксама паказчыкі досту-пу да Інтэрнета ў розных рэгіёнах планеты. Па стану на пачатак 2000 г. агульная лічба карыс-тальнікаў глабальнай камп'ютэрнай сеткай да-сягнула 276 млн чалавек, з якіх толькі 0,89 % налічвалася ў Афрыцы і 0,61 % — у Лацінскай Амерыцы.

Праблемы і перспектывы фарміравання «інфармацыйнага грамадства» былі абмеркаваны, прынамсі, на другім міжнародным кангрэсе ЮНЕСКА «Адукацыя і інфарматыка» (Масква, чэрвень 1996 г.). Дэлегаты гэтага прадстаўнічага форуму адзначылі, што мы з'яўляемся свед-камі сапраўднай рэвалюцыі, якая адбываецца на нашых вачах у выніку з'яўлення «інфармацыйных супермагістралей» і аказвае вялікае ўздзеянне на адукацыю. Доступ да найноўшых тэхналогій у той жа час маюць толькі інду-стрыяльна развітыя краіны, і з кожным годам разрыў паміж імі і дзяржавамі «трэцяга свету» павялічваецца. Перад краінамі Афрыкі, Лацінскай Амерыкі, Паўднёвай Азіі ўзнікаюць шматлікія фінансавыя цяжкасці, яны не ў ста-не стварыць адэкватную інфраструктуру, неабходную для паспяховага выкарыстання новых тэхналогій у галіне адукацыі.

Пры дапамозе сучасных інфармацыйных і камунікацыйных сетак накіравана Інтэрнета, як было заўважана на кангрэсе, ЗША і іншыя ін-дустрыяльна развітыя краіны ажыццяўляюць трансляцыю «заходняга ладу жыцця», улас-ных ідэй, прынцыпаў, інтарэсаў і каштоўнас-цей. Прагрэсіўныя тэхналогіі могуць выклі-каць страту культуры і мовы многіх народаў, не кажучы ўжо аб негатыўным уздзеянні «заходняга» тэлебачання, радыё і кіно. Пашы-рэнна Інтэрнета і іншых міжнародных камуні-кацыйных сетак цяпер уяўляе пэўную небяспеку для інфармацыйнай і камунікацыйнай прас-торы краін «трэцяга свету». Па меркаванню эк-спертаў ЮНЕСКА, у хуткім часе мова, фальк-лор і традыцыі многіх краін «трэцяга свету» могуць быць страчаны пад уплывам заходняй і іншых дамінуючых культур.

Дзейнасць ЮНЕСКА сёння накіравана на ўкараненне і прымяненне новых тэхналогій у адукацыйных сістэмах краін «трэцяга свету», вывучэнне іх сучаснага стану і перспектывы раз-віцця. Перш за ўсё трэба адзначыць такія мета-ды дзейнасці арганізацыі, як распрацоўка нацыянальных планаў і палітыкі, стварэнне адпаведнай інфраструктуры, падрыхтоўка пе-дагагічных кадраў з дапамогай адкрытага і ды-станцыйнага навучання, садзейнічанне распаў-сюджванню інфармацыі аб патэнцыяле сучас-ных тэхналогій, шэраг іншых мерапрыемстваў. Па распараджэнню Генеральнага дырэктара ар-ганізацыі Федэрыка Маёра 26 сакавіка 1989 г. быў створаны Інстытут ЮНЕСКА па інфарма-цыйных тэхналогіях у адукацыі, асноўнай задачай якога стала вывучэнне стану сродкаў інфармацыі і камунікацыі ў дзяржавах-членах.

Для ўстанаўлення новага міжнароднага ін-фармацыйнага і камунікацыйнага парадку (НМІКП) у рамках ЮНЕСКА цяпер дзейнічаюць Міжнародная праграма развіцця камуні-кацыі (МІПК), Агульная праграма па інфармацыі (АІП) і Міждзяржаўная праграма па ін-фарматыцы (МІП). Пасля стварэння ў 1980 г. найбольш уплывовай Міжнароднай праграмы развіцця камунікацыі і да цяперашняга часу на яе спецыяльны рахунак паступіла каля 41 млн долараў. Праекты, фінансуемыя ў рамках МІПК, прадугледжваюць шырокае кола дзей-насці, накіраванае на далучэнне краін «трэцяга свету» да «інфармацыйнай магістралі». Пры гэтым ЮНЕСКА надае асаблівае значэн-не не толькі развіццю інфраструктур камуні-кацыі, але і падрыхтоўцы і павышэнню кваліфікацыі галіновых спецыялістаў (бібліятэкараў, супрацоўнікаў інфармацыйных служб і інш.).

Прынятая арганізацыяй праграма IV «Камунікацыя, інфармацыя і інфарматыка на службе чалавецтва» і Сярэднегэрміновая стратэгія на 1996—2001 гг. ставяць сваёй мэтай звесці да мінімуму разрыў паміж інду-стрыяль-на развітымі дзяржавамі і краінамі «трэцяга свету» ў галіне найноўшых інфармацыйных тэхналогій, аднак пры рэалізацыі гэтых пла-наў узнікае шмат праблем. Дзесяткі краін у стадыі развіцця сёння маюць вельмі неразвітую сетку камунікацый, што вельмі тармазіць пашырэнне Інтэрнета, сродкаў мультымедыа, кабельнага тэлебачання і іншых высокатэхна-лагічных рэсурсаў. Для рэалізацыі задач пра-грамы IV на яе штогод выдзяляецца да 10 % сродкаў бюджэту ЮНЕСКА, але гэтых капіта-лаўкладанняў усё роўна недастаткова.

Працэс уваходжання Беларусі ў «інфармацыйнае грамадства» вельмі складаны і супярэчлівы. Па ўзроўню развіцця сучасных інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій у сферы адукацыі наша краіна, на жаль, значна адстае ад ЗША, Японіі і дзяржаў Заходняй Еўропы. Прыкладам можа служыць той факт, што з 4729 агульнаадукацыйных школ краіны доступ да Інтэрнета цяпер маюць толькі 72 навучальныя ўстановы (1,5 %). Па меркаванню Біла Гейтса, «кожнай школе неабходна забяспечыць недарагі доступ да камп'ютэраў, злучаных з «інфармацыйнай магістраллю». Пакуль што многія камп'ютэры, што ўстаноўлены ў школах Беларусі, не адпавядаюць гэтым патрабаванням. Маруднае ўкараненне і выкарыстанне камп'ютэрнай тэхнікі ў школах звязана таксама з кансерватызмам педагогаў, іх недастатковымі ведамі ў галіне сучасных камунікацыйных тэхналогій.

Другім інфармацыйным рэсурсам, які павінен шырока выкарыстоўвацца ў сферы адукацыі, з'яўляюцца публічныя бібліятэкі. Па стану на пачатак снежня 2000 г., у Беларусі працавала больш за 4700 публічных бібліятэк, што абслугоўваюць больш за 3 млн чытачоў. Пры гэтым кожны наведвальнік штогод бярэ 18—20 кніг і часопісаў, а агульны аб'ём кнігавыдачы дасягае 65—70 млн адзінак. Да сусветнай камп'ютэрнай сеткі цяпер падключаны не больш за дзесяць беларускіх бібліятэк (каля 0,2 %), тады як у ЗША гэты паказчык складае 73 %, а ў еўрапейскіх краінах — ад 20 да 60 %. Доступ да Інтэрнета дазваляе кожнаму наведвальніку публічнай бібліятэкі карыстацца электроннымі каталогамі іншых публічных бібліятэк (у тым ліку замежных), электроннымі базами дадзеных, мультымедычнымі навучальнымі матэрыяламі.

У час свайго візіту ў нашу краіну ў верасні 1998 г. былі Генеральны дырэктар ЮНЕСКА Федэрыка Маёр адзначыў, што ў Беларусі і гэтай міжнароднай арганізацыі агульныя мэты і задачы. Пры фінансавай падтрымцы ЮНЕСКА ў Беларусі ажыццявіліся некалькі праектаў: у Нацыянальнай бібліятэцы былі створаны сучасная сістэма камп'ютэрных каталогаў і багаты архіў CD-ROM-аў рэдкай кнігі, у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору з'явіліся лабараторыі па выпуску лазерных дыскаў, у Дзяржаўным камітэце па друку стаў працаваць сучасны камп'ютэрны цэнтр, а ў школе № 201 г. Мінска пачаў дзейнічаць камп'ютэрны клас. Пры садзейнічанні ЮНЕСКА ў нашай рэспубліцы распачынаецца другі этап праекта Праграмы развіцця ААН, у выніку якога праз два гады доступ да глабальнай сеткі Інтэрнет атрымаюць не менш як 100 школ, 50 бібліятэк і каля 50 грамадскіх арганізацый.

Пасля рэалізацыі гэтых і іншых праектаў, хацелася б спадзявацца, што інфармацыйная і камунікацыйная прастора Беларусі стане часткай сусветнай прасторы. Для нашай краіны сёння як ніколі неабходна таксама глыбока прадуманая праграма інфарматызацыі адукацыі, якая б дала нам магчымасць больш не заставацца на перыферыі сусветных камунікацый. Далейшае паглыбленне дыспропорцый у гэтай галіне пагражае стратай культурнай самбытнасці і нацыянальнай ідэнтычнасці, іншымі негатыўнымі вынікамі. Першы год XXI стагоддзя абвешчаны ЮНЕСКА годам дыялогу цывілізацый, на працягу якога кожная краіна свету мае права заявіць аб сабе на сусветным рынку інфармацыйных рэсурсаў. Патэнцыял новых тэхналогій вельмі вялікі, таму іх больш шырокае выкарыстанне павінна забяспечыць Беларусі новыя магчымасці міжнароднага супрацоўніцтва ў галіне адукацыі.

ЛІТАРАТУРА

1. Вартанова Е. Л. Интернет для каждого: реальность или утопия? // Информационное общество. 2000. № 1.
2. Всемирный доклад ЮНЕСКО о коммуникации и информации в 1999 — 2000 гг. Париж, 2000. С. 48 — 87.
3. Федерико Майор Сарагоса. Завтра всегда поздно. М., 1989. С. 165.
4. Свод нормативных актов ЮНЕСКО: конвенции и соглашения, рекомендации и декларации. М., 1991. С.25.
5. ЮНЕСКО. Среднесрочная стратегия 1996 — 2001 гг. Париж, 1996. С.6 — 43.
6. ЮНЕСКА паміж мінулым і будучыняй // Звязда. 2000. 24 жніўня. С. 3.